

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДНІПРОВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ КОЛЕДЖ**

КОНСПЕКТ ЛЕКЦІЙ

з дисципліни

ЕКОЛОГІЧНА ЕКСПЕРТИЗА

Дніпро 2022

Тема 1. Науково-методологічні основи екологічної експертології.

1. Наукові основи екологічної експертології.
2. Історія встановлення екологічної експертизи.

1. Науково-правові засади екологічної експертизи — складає комплекс теоретичних і практичних знань, поглядів, положень, ідей, підходів щодо сутності і призначення, форм, видів, організаційних, економічних, соціально-правових засад, а також правовідносини та механізм реалізації класу екологічних експертиз, тобто цілісна наукова дисципліна — екологічна експертологія (еколого-правова експертологія).

Мета екологічної експертології - Дослідження і розроблення теоретичних засад формування і функціонування екологічної експертизи - Обґрунтування методології здійснення екологічної експертизи - Визначення наукових засад соціально-правового механізму забезпечення ефективності екологічної експертизи у вирішенні екологічних проблем

Завдання екологічної експертології - Виявлення творчих соціальних функцій екологічної експертизи

Визначення ролі і значення екологічної експертизи в охороні навколишнього природного середовища, дотримання режиму природокористування, забезпечення екологічної безпеки - Встановлення закономірностей розвитку екологічної експертизи і її правового забезпечення

Об'єкти екологічної експертології - Практика проведення екологічної експертизи - Механізм забезпечення екологічної експертизи

Система екологічної експертології - Загальна частина Особлива частина Спеціальна частина

Предмет екологічної експертології - Сукупність суспільних відносин щодо призначення і проведення екологічної експертизи

2. Експертизи, спрямовані на дослідження процесів взаємодії природи і суспільства, виникли ще в середині ХХ століття, у відповідь на потреби практики. Інтенсивний розвиток науки, техніки привів до створення складних природно-господарських систем із невизначеною поведінкою. В таких умовах традиційні методи досліджень не дозволяють впевнено прогнозувати розвиток системи “природа-господарство-суспільство”. Виникає необхідність звертатись до думки різних вчених, спеціалістів, які можуть сформулювати свій погляд щодо можливих змін такої системи у вигляді експертних оцінок, експертних прогнозів.

Вперше екологічна експертиза була введена в ранг закону в Японії (1965 р.), далі у США (1969 р.), Канаді (1973 р.), ФРН (1975 р.). У 80-ті роки вона була узаконена у всіх країнах Заходу.

Закордоном як інструмент державного управління в галузі природокористування значне поширення отримала система ліцензування нового промислового будівництва за екологічним критерієм, яка включала оцінку впливу на навколишнє середовище. В подальшому ця система отримала назву environmental impactassessment (EIA), що в перекладі має український еквівалент -“екологічна експертиза”.

Зростаючі вимоги до соціально-економічних та екологічних умов життя і діяльності людини привели до формування, починаючи з середини 70-х років, нової процедури стратегічної оцінки впливу на довкілля, або SEA (Strategic environmental assessment).

Сьогодні накопичено значний досвід використання процедури SEA в США, Великобританії, Австралії, Новій Зеландії, Канаді та інших країнах. Щодо поставлених завдань, стадій оцінки між SEA та EIA немає принципової різниці. Деякі методологічні відмінності зумовлені складом, рівнем деталізації та ступенем відкритості процедури експертизи, способом контролю з боку громадськості.

У країнах Заходу проведення екологічних експертиз дозволило значно поліпшити екологічну ситуацію. Тому сьогодні експертиза як метод прогнозу і контролю в більшості цих країн узаконена та відіграє важливу роль у системі функціонування і розвитку природно-господарської системи.

Становлення екологічної експертизи в Україні розпочалося ще на початку 70-х років, коли наша країна була у складі СРСР. У той час існувала вимога про включення до більшості проектно-документації розділу “Охорона навколишнього природного середовища”, в якому було виконано опис усіх природоохоронних заходів. Для здійснення певних видів діяльності потрібно було узгодження державних екологічних органів. Окрім цього, при Держплані, Держбуді та деяких інших міністерствах були створені спеціальні комітети експертів (експертизи), які виконували екологічну оцінку запланованої діяльності, проте це стосувалось переважно великомасштабних проектів і програм. Основна ж частина проектів розглядалась лише з точки зору відповідності норм і правил проектування, чого, звичайно, не завжди було достатньо для попередження негативного впливу на довкілля.

З 80-х років ХХ ст. у СРСР почало зростати розуміння гостроти екологічних проблем та їх значення для суспільства. Тому влада розпочала розробку нормативно-правових актів щодо обов'язкового проведення екологічної експертизи для нових технологій та матеріалів, проектів реконструкції промислових об'єктів. Зокрема, Державний комітет СРСР по будівництву прийняв “Інструкцію про склад, порядок розробки, узгодження і затвердження проектно-кошторисної документації на будівництво підприємств, будівель, споруд” (Держбуд СРСР, 1985). Згідно з цим документом у проектно-

документацію необхідно було включати комплексну оцінку оптимальності передбачуваних технічних рішень по раціональному використанню природних ресурсів та заходів по попередженню негативної дії будівництва й експлуатації споруд на навколишнє середовище. Саме цей документ став прототипом введеної пізніше ОВНС (Оцінки впливу на навколишнє середовище). Значну роль у прискоренні цих процесів відіграла громадськість. Стали звучати окремі протести проти нераціональних, неекологічних проектів, як, наприклад, поворот північних річок, будівництво Катунської ГЕС тощо.

У 1988 році Постановою “Про докорінну перебудову справи охорони природи в країні” повноваження по проведенню державної екологічної експертизи планів, програм, матеріалів, технологій та окремих проектів були покладені на новоутворений Комітет з охорони природи. Тоді ж у структурі Держкомприроди був створений спеціальний підрозділ державної екологічної експертизи.

У листопаді 1989 р. Верховна Рада СРСР прийняла Указ “Про невідкладні заходи щодо поліпшення екологічної ситуації”, який заборонив фінансування проектів та програм, які не мають позитивних висновків державної екологічної експертизи. Цей Указ можна розглядати як перший законодавчий акт у галузі екологічної експертизи. А у 1990 р. Держкомприродою була прийнята “Тимчасова інструкція про порядок проведення ОВНС при розробці ТЕО (техніко-економічне обґрунтування) і проектів будівництва народногосподарських об’єктів і комплексів”. Ця Інструкція містила опис основних принципів, стадій процедури ОВНС і пізніше стала основою для створення національної процедури ОВНС в Україні та інших пострадянських державах. Отже, інститут екологічної експертизи був створений у СРСР наприкінці 80-х років. Він носив комплексний, міждисциплінарний характер, був незалежним від замовника, стосувався всіх проектів і програм, що могли призвести донегативного впливу на довкілля, частково враховував досвід західних експертиз. Проте розвивався цей інститут у рамках традиційної системи екологічної оцінки, при відсутності необхідної нормативно правової бази, тому містив ряд недоліків, пробілів, недопрацювань.

25 лютого 1991 р. СРСР була підписана “Конвенція про оцінку впливу на оточуюче середовище в транскордонному контексті” (ЄЕК, 1991), після чого екологічна експертиза отримала міжнародне значення. Після розвалу СРСР радянське природоохоронне законодавство продовжувало діяти в Україні до прийняття нових законодавчих актів. Етапним моментом у становленні практики екологічної експертизи стало прийняття у 1991 році Закону України “Про охорону навколишнього природного середовища”, яким були вперше виділені об’єкти, завдання експертизи, органи її здійснення, вказана обов’язковість виконання висновків державної екологічної експертизи і право проведення громадської екологічної експертизи. У період 1990-1992 рр. було розроблено

та опубліковано ряд методичних рекомендацій по проведенню екологічної експертизи. У 1995 році введені в дію Державні будівельні норми України “Склад і зміст матеріалів оцінки впливів на навколишнє природне середовище (ОВНС) при проектуванні і будівництві підприємств, будинків і споруд. Основні положення проектування. (ДБН.А.2.2-1-95)”. У тому ж 1995 році був підписаний Закон України “Про екологічну експертизу”. На сьогоднішній день цей Закон, із рядом доповнень і поправок (1999, 2000 рр.), повністю регламентує процес виконання екологічної експертизи в Україні в різних її аспектах

Тема 2. Завдання і принципи екологічної експертизи.

1. Поняття екологічної експертизи. Мета екологічної експертизи.
2. Основні завдання екологічної експертизи.
3. Основні принципи екологічної експертизи.

1. Екологічна експертиза в Україні – вид науково-практичної діяльності уповноважених державних органів, еколого-експертних формувань та об'єднань громадян, що ґрунтується на міжгалузевому екологічному дослідженні, аналізі та оцінці передпроектних, проектних та інших матеріалів чи об'єктів, реалізація і дія яких може негативно впливати або впливає на стан навколишнього природного середовища, і спрямована на підготовку висновків про відповідність запланованої чи здійснюваної діяльності нормам і вимогам законодавства про охорону навколишнього природного середовища, раціональне використання і відтворення природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки.

Метою екологічної експертизи є:

- запобігання негативному впливу антропогенної діяльності на стан навколишнього природного середовища та здоров'я людей;
- оцінка ступеня екологічної безпеки господарської діяльності та екологічної ситуації на окремих територіях і об'єктах.

2. Основними завданнями екологічної експертизи є:

- визначення ступеня екологічного ризику і безпеки запланованої чи здійснюваної діяльності;
- організація комплексної, науково обґрунтованої оцінки об'єктів екологічної експертизи;
- встановлення відповідності об'єктів експертизи вимогам екологічного законодавства;
- оцінка впливу діяльності об'єктів екологічної експертизи на стан навколишнього природного середовища, і якість природних ресурсів;
- оцінка ефективності, повноти, обґрунтованості та достатності заходів щодо охорони навколишнього природного середовища;
- підготовка об'єктивних, всебічно обґрунтованих висновків екологічної експертизи.

3. Основними принципами екологічної експертизи є:

- гарантування безпечного для життя та здоров'я людей навколишнього природного середовища;
- збалансованість екологічних, економічних, медико-біологічних і соціальних інтересів та врахування громадської думки;

- наукова обґрунтованість, незалежність, об'єктивність, комплексність, варіантність, превентивність, гласність;
- екологічна безпека, територіально-галузева і економічна доцільність реалізації об'єктів екологічної експертизи, запланованої чи здійснюваної діяльності;
- державне регулювання;
- законність.

Тема 3. Правове регулювання екологічної експертизи

1. Нормативна база, державне регулювання та управління у галузі екологічної експертизи.
2. Законодавство про екологічну експертизу.
3. Завдання законодавства про екологічну експертизу.

1. Державне регулювання та управління, повноваження державних органів в галузі екологічної експертизи

Компетенція Верховної Ради України в галузі екологічної експертизи:
законодавче регулювання відносин у галузі екологічної експертизи.

Кабінет Міністрів України в галузі екологічної експертизи:

- призначає проведення державної екологічної експертизи екологічних ситуацій та діючих об'єктів і комплексів, негативний вплив яких на стан навколишнього природного середовища поширюється або може поширюватися за межі однієї області;
- призначає проведення додаткової державної екологічної експертизи зазначених об'єктів екологічної експертизи;
- визначає порядок передачі документації на державну екологічну експертизу;
- затверджує перелік видів діяльності та об'єктів, що становлять підвищену екологічну небезпеку.

Місцеві ради в межах відповідної території:

- приймають рішення і організують у разі необхідності проведення екологічної експертизи;
- визначають граничні розміри відрахувань на проведення екологічних експертиз з відповідних фондів охорони навколишнього природного середовища;
- координують діяльність суб'єктів екологічної експертизи;
- сприяють інформуванню населення про результати екологічних експертиз;
- здійснюють контроль за дотриманням вимог законодавства про екологічну експертизу.

До відання центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування і реалізує державну політику у сфері охорони навколишнього природного середовища, належить:

- затвердження у встановленому порядку нормативно-технічних та інструктивно-методичних документів у галузі екологічної експертизи;
- координація еколого-експертної діяльності, здійснення методичного керівництва з питань проведення екологічної експертизи незалежно від її форм;
- здійснення державної екологічної експертизи, в тому числі додаткової;
- створення у встановленому порядку спеціалізованих установ і організацій, необхідних для науково-технічного забезпечення державної екологічної експертизи;

- залучення спеціалістів і науковців до проведення державної екологічної експертизи;
- здійснення заходів щодо забезпечення еколого-експертних підрозділів, установ і організацій висококваліфікованими фахівцями, вдосконалення експертної діяльності, форм і методів еколого-експертного аналізу та оцінки об'єктів екологічної експертизи;
- узагальнення практики проведення екологічної експертизи, застосування новітніх форм і методів еколого-експертного аналізу та оцінки.

Центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику із здійснення державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів здійснює державний нагляд (контроль) за виконанням вимог висновків державної екологічної експертизи .

Експертні та консультативні ради екологічної експертизи можуть утворюватися на добровільних засадах при державних еколого-експертних органах, об'єднаннях громадян та інших формуваннях з працівників науково- дослідних установ, вузів, висококваліфікованих спеціалістів-практиків економіки, представників громадськості та засобів масової інформації

2. Відносини в галузі екологічної експертизи регулюються:

- Законом України Про охорону навколишнього природного середовища;
- Законом України Про екологічну експертизу;
- Законом України Про регулювання містобудівної діяльності;
- Законом України Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності;
- Постановою Кабінету Міністрів України від 28 серпня 2013 р. № 808 «Про затвердження Переліку видів діяльності та об'єктів, що становлять підвищену екологічну небезпеку»;
- Постановою Кабінету Міністрів України від 31 жовтня 1995 р. № 870 «Про затвердження Порядку передачі документації на державну екологічну експертизу»;
- Постановою Кабінету Міністрів України від 13 червня 1996 р. № 644 Про нормативи витрат на проведення державної екологічної експертизи;
- Конвенцією про оцінку впливу на навколишнє середовище у транскордонному контексті, ратифікованою Україною 19 березня 1999 року;
- стандартом України ДСТУ ISO–14001–97;
- Державними санітарними правилами планування та забудови населених пунктів. ДСП № 173-96;
- Державними будівельними нормами ДБН А.2.2 – 1 – 2003 «Склад і зміст матеріалів оцінки впливу на навколишнє середовище (ОВНС) при проектуванні і будівництві підприємств, будинків і споруд».

Тема 4. Умови, підстави і процедура проведення екологічної експертизи.

1. Об'єкти і суб'єкти екологічної експертизи.
2. Загальні вимоги щодо проведення екологічної експертизи.
3. Гласність екологічної експертизи.
4. Участь громадськості в процесі екологічної експертизи.

1. Об'єктами екологічної експертизи є:

- проекти законодавчих та інших нормативно-правових актів;
- документація по впровадженню нової техніки, технологій, матеріалів, речовин, продукції, генетично модифікованих організмів, реалізація яких може призвести до порушення екологічних нормативів, негативного впливу на стан навколишнього природного середовища.

Екологічній експертизі можуть підлягати екологічні ситуації, що склалися в окремих населених пунктах і регіонах, а також діючі об'єкти та комплекси, що мають значний негативний вплив на стан навколишнього природного середовища.

Військові, оборонні та інші об'єкти інформація про які становить державну таємницю, підлягають екологічній експертизі відповідно до цього Закону та інших спеціальних законодавчих актів України.

Суб'єктами екологічної експертизи є:

- центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони навколишнього природного середовища, створювані ним спеціалізовані установи, організації та еколого-експертні підрозділи чи комісії;
- інші державні органи, місцеві ради і місцеві органи виконавчої влади відповідно до законодавства;
- громадські організації екологічного спрямування чи створювані ними спеціалізовані формування;
- інші установи, організації та підприємства, в тому числі іноземні юридичні і фізичні особи, які залучаються до проведення екологічної експертизи;
- окремі громадяни в порядку, передбаченому цим Законом та іншими актами законодавства.

Тема 5. Різновиди екологічної експертизи.

1. Форми екологічної експертизи.
2. Загальна характеристика державної екологічної експертизи.

1. *Форми екологічної експертизи:*

- державна;
- громадська;
- інші екологічні експертизи.

2. *Державна екологічна експертиза організовується і проводиться еколого-експертними підрозділами, спеціалізованими установами, організаціями обласних, державних адміністрацій, із залученням інших органів виконавчої влади.*

До проведення державної екологічної експертизи можуть у встановленому порядку залучатися фахівці інших установ, організацій і підприємств, а також експерти міжнародних організацій.

Центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони навколишнього природного середовища, проводить державну екологічну експертизу стосовно об'єктів, рішення щодо затвердження (схвалення) яких приймається Кабінетом Міністрів України.

Експертиза проектів будівництва проводиться відповідно до Закону України *Про регулювання містобудівної діяльності*, згідно з яким до проектної документації на будівництво об'єктів, що становлять підвищену екологічну небезпеку, а також об'єктів, які підлягають оцінці впливу на навколишнє природне середовище у транскордонному контексті, додаються результати оцінки впливу на стан навколишнього природного середовища (матеріали оцінки та звіти про оцінку і громадське обговорення).

Обов'язковій експертизі підлягають проекти будівництва об'єктів, які належать до IV і V категорій складності.

Здійснення державної екологічної експертизи є обов'язковим для видів діяльності та об'єктів, що становлять підвищену екологічну небезпеку. Проведення додаткових державних екологічних експертиз здійснюється за ініціативою зацікавлених осіб на підставі договору про надання еколого-експертних послуг або за рішенням Кабінету Міністрів України, місцевих виконавчих комітетів сільських, селищних, міських рад.

В *документації на об'єкти державної екологічної експертизи* повинні передбачатися:

- комплексна еколого-економічна оцінка впливу запланованої чи здійснюваної діяльності на стан навколишнього природного середовища, використання і

відтворення природних ресурсів, оформлена у вигляді окремого тому (книги, розділу) документації і Заяви про екологічні наслідки діяльності;

- обґрунтування впровадження сучасних, досконалих не матеріало- і неенергоємних, мало- і безвідхідних технологічних процесів;
- забезпечення комплексної переробки, утилізації і ефективного використання відходів виробництва;
- заходи щодо економії водних ресурсів, забезпечення ефективної очистки всіх видів стічних вод, а також їх використання для технічних потреб без скидання цих вод у природні водотоки і водойми;
- дієвість і досконалість передбачуваних заходів щодо охорони атмосферного повітря від забруднення;
- забезпечення збереження, охорони і відтворення об'єктів рослинного і тваринного світу та природно-заповідного фонду;
- забезпечення захисту населення і навколишнього природного середовища від шкідливого впливу антропогенних фізичних, хімічних та біологічних факторів.

Тема 6. Державна екологічна експертиза .

1. Об'єкти державної екологічної експертизи.
2. Умови і підстави проведення державної екологічної експертизи.
3. Шляхи проведення державної екологічної експертизи.
4. Строки проведення державної екологічної експертизи.

1. Державній екологічній експертизі підлягають:

- державні інвестиційні програми, проекти схем розвитку і розміщення продуктивних сил, розвитку окремих галузей економіки;
- проекти генеральних планів населених пунктів, схем районного планування;
- документація по репродукованню, консервації та ліквідації діючих підприємств, окремих цехів, виробництв та інших промислових і господарських об'єктів, які можуть негативно впливати на стан навколишнього природного середовища, в тому числі військового та оборонного призначення;
- проекти законодавчих та інших нормативно-правових актів, що регулюють відносини в галузі забезпечення екологічної (в тому числі радіаційної) безпеки, охорони навколишнього природного середовища і використання природних ресурсів, діяльності, що може негативно впливати на стан навколишнього природного середовища;
- документація по впровадженню нової техніки, технологій, матеріалів і речовин (у тому числі тих, що закупаються за кордоном), які можуть створити потенційну загрозу навколишньому природному середовищу;
- документація щодо генетично модифікованих організмів, що призначаються для використання у відкритій системі.

Відповідно до рішень Кабінету Міністрів України, місцевих виконавчих комітетів сільських, селищних, міських рад державній екологічній експертизі можуть підлягати екологічні ситуації, що склалися в окремих населених пунктах і регіонах, а також діючі об'єкти та комплекси, в тому числі військового та оборонного призначення, що мають значний негативний вплив на стан навколишнього природного середовища.

2. Умови і підстави проведення державної екологічної експертизи:

- наявна або можлива потенційна небезпека об'єктів екологічної експертизи для навколишнього природного середовища;
- прийняття відповідного рішення Кабінетом Міністрів України, місцевими виконавчими комітетами сільських, селищних, міських рад, судом та правоохоронними органами відповідно до законодавства;
- обумовленості загальнодержавними екологічними інтересами.

Процедура проведення екологічної експертизи передбачає:

- перевірку наявності та повноти необхідних матеріалів і реквізитів на об'єкти екологічної експертизи та створення еколого-експертних комісій (груп) відповідно до вимог законодавства (підготовча стадія);
- аналітичне опрацювання матеріалів екологічної експертизи, в разі необхідності натурні обстеження і проведення на їх основі порівняльного аналізу і часткових оцінок ступеня екологічної безпеки, достатності та ефективності екологічних обґрунтувань діяльності об'єктів екологічної експертизи (основна стадія);
- узагальнення окремих експертних досліджень одержаної інформації та наслідків діяльності об'єктів експертизи, підготовку висновку екологічної експертизи та подання його заінтересованим органам і особам (заклучна стадія).

Державна екологічна експертиза видів діяльності та об'єктів, що становлять підвищену екологічну небезпеку, проводиться після оголошення замовником через засоби масової інформації *Заяви про екологічні наслідки діяльності* і подання еколого-експертним органам комплекту документів з обґрунтуванням оцінки впливу на навколишнє природне середовище.

Заява про екологічні наслідки діяльності повинна містити відомості про:

- заплановану діяльність, мету і шляхи її здійснення;
- суттєві фактори, що впливають чи можуть впливати на стан навколишнього природного середовища з урахуванням можливості виникнення надзвичайних екологічних ситуацій;
- кількісні та якісні показники оцінки рівнів екологічного ризику запланованої діяльності, а також заходи, що гарантують впровадження діяльності відповідно до екологічних стандартів і нормативів;
- інформування громадськості щодо запланованої діяльності, її мету і шляхи її здійснення.

Умови і порядок передачі документації на державну екологічну експертизу затверджено *постановою Кабінету Міністрів України від 31 жовтня 1995 р. № 870*. Цей Порядок є обов'язковим для всіх замовників державної екологічної експертизи на території України і для еколого-експертних підрозділів. Дія цього Порядку не поширюється на інвестиційні програми та проекти будівництва, які є об'єктами комплексної державної експертизи, в процесі якої проводиться перевірка додержання нормативів з питань екології.

Згідно з Законом України *Про регулювання містобудівної діяльності* обов'язковій комплексній державній експертизі підлягають проекти будівництва об'єктів, які належать до IV і V категорій складності.

Усі об'єкти будівництва поділяються на I, II, III, IV і V категорії складності. Категорія складності об'єкта будівництва визначається відповідно до будівельних норм та державних стандартів на підставі класу наслідків (відповідальності) такого об'єкта будівництва. Віднесення об'єкта будівництва до тієї чи іншої

категорії складності здійснюється проектною організацією і замовником будівництва.

Видача висновку державної екологічної експертизи здійснюється відповідно до Закону України *Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності*, згідно з яким виключно законами, встановлюються:

- необхідність одержання документів дозвільного характеру та їх види;
- дозвільний орган, уповноважений видавати документ дозвільного характеру;
- платність або безоплатність видачі (переоформлення, видачі дубліката, анулювання) документа дозвільного характеру;
- строк видачі або надання письмового повідомлення про відмову у видачі документа дозвільного характеру;
- вичерпний перелік підстав для відмови у видачі, переоформлення, видачі дубліката, анулювання документа дозвільного характеру;
- строк дії документа дозвільного характеру або необмеженість строку дії такого документа;
- перелік та вимоги до документів, які суб'єкту господарювання необхідно подати для одержання документа дозвільного характеру.

Підставами для відмови у видачі документа дозвільного характеру є:

- подання суб'єктом господарювання неповного пакета документів, згідно із встановленим вичерпним переліком;
- виявлення в документах, поданих суб'єктом господарювання, недостовірних відомостей;
- негативний висновок за результатами проведених експертиз та обстежень або інших наукових і технічних оцінок, необхідних для видачі документа дозвільного характеру.

Відмова у видачі документа дозвільного характеру за підставами, не передбаченими законами, не допускається.

Заявка на проведення державної екологічної експертизи подається до Мінприроди або обласних держадміністрацій.

Перелік документації, що передається на державну екологічну експертизу:

- загальна пояснювальна записка;
- паспорт (конспект) проекту (якщо він є у складі проекту);
- розділ оцінки впливу на навколишнє природне середовище;
- усі необхідні матеріали погодження із зацікавленими органами (в обов'язковому порядку – з органами МОЗ, Держнаглядохоронпраці, Управління пожежної охорони, МВС).

Документація оформляється згідно з державними будівельними нормами ДБН А.2.2-1-95 *«Проектування. Склад і зміст матеріалів оцінки впливу на навколишнє середовище (ОВНС) при проектуванні і будівництві підприємств, будинків і споруд. Основні положення проектування»*.

3. Державна екологічна експертиза проводиться шляхом:

- аналізу і оцінки об'єктів екологічної експертизи - групами спеціалістів еколого-експертних підрозділів чи спеціалізованих установ і організацій центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони навколишнього природного середовища, обласних, державних адміністрацій, із залученням інших органів виконавчої влади;
- еколого-експертних досліджень і оцінки об'єктів екологічної експертизи
- спеціально створюваними комісіями із залученням фахівців – практиків та науковців інших підприємств, установ і організацій;
- залучення на договірних засадах інших спеціалізованих організацій для попереднього експертного розгляду та підготовки відповідних пропозицій.

4. Граничні строки проведення державної екологічної експертизи об'єктів:

- групами спеціалістів еколого-експертних підрозділів, установ чи організацій центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони навколишнього природного середовища, обласних, із залученням інших органів виконавчої влади – до 45 календарних днів з продовженням у разі потреби до 60 днів, а у виняткових випадках, залежно від складності проблеми, – до 120 днів;
- спеціально створеними спеціалізованими організаціями - до 90 календарних днів;
- за доопрацьованими матеріалами відповідно до висновків попередньої екологічної експертизи – до 30 календарних днів.

Тема 7. Спеціальні вимоги до документації на об'єкти державної екологічної експертизи.

1. Висновки державної екологічної експертизи.
2. Строк дії висновків державної екологічної експертизи.
3. Оскарження рішень, прийнятих на підставі висновків державної екологічної експертизи.

1. Висновки державної екологічної експертизи повинні містити оцінку екологічної допустимості і можливості прийняття рішень щодо об'єкта екологічної експертизи та враховувати соціально-економічні наслідки.

Позитивні висновки державної екологічної експертизи після затвердження їх центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони навколишнього природного середовища, обласними, є підставою для відкриття фінансування проектів і програм чи діяльності. Реалізація проектів і програм чи діяльності без позитивних висновків державної екологічної експертизи забороняється.

В разі негативної оцінки об'єктів державної екологічної експертизи замовник зобов'язаний забезпечити їх доопрацювання відповідно до вимог еколого-експертного висновку і своєчасну передачу матеріалів на додаткову державну екологічну експертизу.

2. *Позитивний висновок державної екологічної експертизи є дійсним* протягом трьох років від дня його видачі. Якщо за цей час не розпочато реалізацію рішення щодо об'єкта державної екологічної експертизи, то він підлягає новій державній екологічній експертизі.

Висновки екологічної експертизи складаються з вступної (протокольної), констатуючої (описової) та заключної (оціночно-узагальнюючої) частин.

У **вступній частині** містяться дані про орган, що проводив екологічну експертизу, склад експертів, час проведення, найменування об'єкта екологічної експертизи, його кількісні та якісні показники, відомості про виконавців і замовників екологічної експертизи та про орган, який приймає рішення щодо реалізації об'єкта екологічної експертизи.

У **констатуючій частині** подається коротка характеристика видів запланованої чи здійснюваної діяльності, її впливу на стан навколишнього природного середовища, ступеня екологічного ризику відповідних заходів, спрямованих на нейтралізацію і запобігання цьому впливові, забезпечення вимог екологічної безпеки, охорону навколишнього природного середовища, раціональне використання і відтворення природних ресурсів.

У **заклучній частині** містяться узагальнена оцінка об'єкта екологічної експертизи, зауваження і пропозиції щодо вдосконалення обґрунтування його

екологічного впливу, висновки щодо схвалення, повернення на доопрацювання чи відхилення його від подальшого еколого-експертного розгляду з посиланням на відповідні нормативні документи та щодо можливості прийняття рішення про подальшу реалізацію об'єкта екологічної експертизи.

3. Юридичні особи, зацікавлені в *спростуванні висновків* державної екологічної експертизи або їх окремих положень, подають обґрунтовану заяву до відповідних рад, органів виконавчої влади, державної екологічної експертизи та інших органів, які приймали рішення про проведення такої експертизи. В разі відмови у розгляді заяви вони мають право звернутися до суду. Відповідні ради, органи державної екологічної експертизи, інші органи, які приймали рішення про проведення державної екологічної експертизи, зобов'язані в місячний строк розглянути подану заяву і за наявності підстав призначити проведення додаткової державної екологічної експертизи із залученням незалежних експертів.

Оскарження висновків державної екологічної експертизи не припиняє їх дії.

Висновки додаткової державної екологічної експертизи є остаточними для прийняття відповідним органом рішення щодо подальшої реалізації об'єкта екологічної експертизи.

Висновки державної екологічної експертизи можуть бути *визнані недійсними* в судовому порядку в разі:

- порушення вимог законодавства про проведення державної екологічної експертизи;
- недотримання державних санітарних норм, правил, гігієнічних нормативів, будівельних норм і правил, вимог щодо охорони навколишнього природного середовища, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки;
- неврахування важливих достовірних відомостей про стан екологічної ситуації, що склалася в районі (місці) реалізації об'єкта екологічної експертизи, який може негативно впливати на стан навколишнього природного середовища, природних ресурсів, здоров'я людей;
- порушення прав учасників еколого-експертного процесу, якщо це призвело до неправдивого висновку екологічної експертизи.

Рішення, прийняті відповідними органами на підставі висновків державної екологічної експертизи, можуть бути оскаржені заінтересованими юридичними та фізичними особами до відповідних вищих органів протягом місяця від дня їх прийняття, а в разі незгоди з рішеннями цих органів – в судовому порядку відповідно до законодавства України.

Тема 8. Громадська та спеціальні екологічні експертизи.

1. Об'єкти громадської та спеціальних екологічних експертиз.
2. Оголошення Заяви про проведення громадської екологічної експертизи.
3. Висновки громадської та спеціальних екологічних експертиз.

1. *Громадська екологічна експертиза* може здійснюватися в будь-якій сфері діяльності, що потребує екологічного обґрунтування, за ініціативою громадських організацій чи інших громадських формувань.

Громадська екологічна експертиза може здійснюватися одночасно з державною екологічною експертизою шляхом створення на добровільних засадах тимчасових або постійних еколого-експертних колективів громадських організацій чи інших громадських формувань.

Інші екологічні експертизи можуть здійснюватися за ініціативою зацікавлених юридичних і фізичних осіб на договірній основі із спеціалізованими еколого-експертними органами і формуваннями.

Міжнародні екологічні експертизи регламентуються міжнародними договорами.

Перелік видів діяльності та об'єктів, що становлять підвищену екологічну небезпеку затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 28 серпня 2013р. № 808. Для цих об'єктів здійснення державної екологічної експертизи є обов'язковим.

1. У сфері теплової енергетики:

– теплові електростанції (ТЕС, ТЕЦ);

- устаткування для виробництва електроенергії, пари і гарячої води тепловою потужністю 200кВт і більше з використанням органічного палива.

2. У сфері гідроенергетики:

– гідроелектростанції на річках незалежно від їх потужності (включаючи малі гідроелектростанції);

– гідроакумуючі електростанції (ГАЕС).

3. У галузі атомної енергетики і атомної промисловості:

– ядерні установки;

– об'єкти, призначені для поводження з радіоактивними відходами;

– уранові об'єкти.

4. Виробництво у галузі чорної та кольорової металургії (з використанням кольорових металів, руди, збагаченої руди чи вторинної сировини, металургійний, хімічний чи електролітичний процеси).

5. Об'єкти машинобудування і металообробки, за винятком підприємств, на яких відсутні цехи хімічного оброблення.

6. Видобування корисних копалин, за винятком корисних копалин місцевого значення, які видобуваються землевласниками і землекористувачами в межах наданих їм земельних ділянок для господарських і побутових потреб.

7. Перероблення корисних копалин.

8. Виробництво будівельних матеріалів (цементу, асфальтобетону, скла, утеплювачів, у тому числі екструдованого пінополістиролу).

9. Хімічне виробництво (включаючи виробництво основних хімічних речовин, хімічно-біологічне, біотехнічне, фармацевтичне виробництво, виробництво засобів захисту рослин, регуляторів їх росту, мінеральних добрив, полімерних і полімервмісних матеріалів, виробництво та зберігання наноматеріалів потужністю понад 10 тонн на рік, зберігання хімічних продуктів (базисні і витратні склади, сховища, бази) незалежно від методів та обсягу виробництва продукції; підприємства з вилучення, виробництва і перероблення азбесту, азбестовмісних продуктів (азбестоцементної продукції потужністю понад 20 тис. тонн на рік, фрикційних матеріалів – понад 50 тонн на рік готової продукції, інших виробів – понад 200 тонн на рік).

10. Виробництво, зберігання, утилізація і знищення боєприпасів усіх видів, вибухових речовин і ракетного палива та інших токсичних хімічних речовин.

11. Поводження з відходами:

– небезпечними (збирання, перевезення, сортування, зберігання, оброблення, перероблення, утилізація, видалення, знешкодження і захоронення);

– побутовими (оброблення, перероблення, утилізація, знешкодження і захоронення).

12. Виробництво целюлози, паперу та картону з будь-якої сировини.

13. Нове будівництво, реконструкція, реставрація, капітальний ремонт:

– залізничних вокзалів, залізничних доріг і споруд;

– підземних, наземних ліній метрополітену як єдиних комплексів, включаючи депо з комплексом споруд технічного обслуговування;

– трамвайних колій, підвісних ліній (фунікулерів) чи подібних ліній, що використовуються для перевезення пасажирів, включаючи депо з комплексом споруд технічного обслуговування і ремонту рухомого складу;

– парків транспортних засобів (автотранспортних підприємств з комплексом споруд для технічного обслуговування та ремонту);

– станцій технічного обслуговування, до складу яких входять фарбувальні камери, мийки, а також тих, на яких проводяться ремонт та випробування дизельних автомобільних двигунів і ремонт кузовів із застосуванням методів хімічного оброблення поверхні;

– аеропортів і аеродромів з основною злітно-посадковою смугою завдовжки 2100 метрів та більше;

- автомобільних доріг, автомагістралей і швидкісних доріг загального користування державного та місцевого значення усіх категорій, що мають чотири чи більше смуги руху, або реконструкція та/або розширення наявних смуг руху до чотирьох і більше за умови їх безперервної протяжності 10 кілометрів чи більше;
- морських та річкових портів, пристаней для завантаження і розвантаження (за винятком пристаней паромних переправ);
- спеціалізованих транспортних терміналів;
- глибоководних суднових ходів, у тому числі по природних руслах річок, спеціальних каналів на суходолі та у мілководних морських акваторіях;
- магістральних продуктопроводів (трубопроводів для транспортування газу, аміаку, нафти або хімічних речовин).

14. Виробництво з оброблення деревини (хімічне перероблення деревини, деревоволокнистих плит, деревообробне виробництво з використанням синтетичних смол, консервування деревини просоченням).

15. Нове будівництво, реконструкція, реставрація, капітальний ремонт:

- водозаборів поверхневих та підземних вод для систем централізованого водопостачання населених пунктів, промислових підприємств;
- споруд водопідготовки систем питного водопостачання;
- мереж водопроводу та водовідведення діаметром понад 1000 міліметрів;
- систем закачування стічних вод до ізольованих підземних водоносних горизонтів;
- систем зворотного водокористування, відведення, оброблення (підготовки) та скидання шахтних, кар'єрних, дренажних вод;
- очисних споруд, систем скидання очищених стічних вод у водні об'єкти;
- водосховищ.

16. Проведення робіт з розчищення і днопоглиблення русла та дна річок, їх берегоукріплення, зміна і стабілізація стану русел.

17. Проведення будівельних робіт, що передбачають видобування піску і гравію, прокладання кабелів, трубопроводів та інших комунікацій на землях водного фонду.

18. Проведення робіт з міжбасейнового перерозподілу стоку річок.

19. Зберігання, перероблення та транспортування вуглеводневої сировини (газу природного, газу сланцевих товщ, газу, розчиненого у нафті, газу центрально-басейнового типу, газу (метану) вугільних родовищ, конденсату, нафти, бітуму нафтового, скрапленого газу), а також технічні рішення з газопостачання населення і промислових підприємств.

20. Нафтопереробні заводи (за винятком підприємств, які виробляють тільки мастильні матеріали із сирової нафти) та устаткування для газифікації і зрідження вугілля або бітумінозних сланців.

21. Автозаправні станції та комплекси, а також автогазонаповнювальні компресорні станції, автомобільні газозаправні станції зрідженого газу.
22. Нове будівництво, реконструкція основних гідротехнічних споруд усіх видів.
23. У галузі тваринництва, птахівництва та рибництва:
  - тваринницькі комплекси для вирощування свиней (5 тис. голів і більше), великої рогатої худоби (2 тис. голів і більше), хутрових тварин (3 тис. голів і більше), птиці (60 тис. кур-несучок і більше, 85 тис. бройлерів і більше);
  - м'ясокомбінати та м'ясопереробні підприємства;
  - виробництво у сфері (установки) з перероблення та утилізації відходів тваринного походження, у тому числі птахівництва, рибництва;
  - операції з дублення шкіри.
24. Виробництво у сфері легкої промисловості, що передбачає фарбування та оброблення хімічними засобами.
25. Виробництво технічного вуглецю та електрографіту.
26. Радіотехнічні об'єкти (радіопередавальні, радіотелевізійні, радіолокаційні станції, цифрові радіорелейні станції, базові станції систем стільникового зв'язку).
27. Електричні лінії (повітряні, кабельні) та підстанції напругою 330 кВт і більше.
28. Установки для поверхневого оброблення металів, деревини, полімерних матеріалів з використанням органічних розчинників, зокрема для оздоблення, друку, покривання, знежирення, гідроізолювання, калібрування, фарбування, очищення або насичення.
29. Вирубка дерево-чагарникової рослинності (за винятком вирубки, пов'язаної з веденням лісового господарства) на території площею більше 0,12 гектара.
30. Нове будівництво об'єктів, господарська діяльність (за винятком лісогосподарської) в охоронних зонах територій та об'єктів природно-заповідного фонду, на територіях, прилеглих до водоохоронних зон, прибережних захисних смуг водних об'єктів, зон санітарної охорони.
31. Генетично-інженерна діяльність, введення в обіг генетично модифікованих організмів та продукції, виробленої з їх використанням (у відкритій та закритій системах).
32. Інтродукція чужорідних видів фауни та флори.
33. Виробництво мікробіологічної продукції.

2. З метою *інформування населення* та погодження дій з іншими об'єднаннями громадян суб'єкти *громадської екологічної експертизи* оголошують через засоби масової інформації *Заяву* про проведення громадської екологічної експертизи, в якій зазначаються відомості про склад громадського еколого-експертного формування, перелік спеціалістів, залучених до участі в експертизі, об'єкт екологічної експертизи, строки її проведення.

Заява про проведення громадської екологічної експертизи подається до відповідних місцевих рад, органів виконавчої влади та державної екологічної експертизи.

3. *Висновки громадської екологічної експертизи* можуть бути висвітлені у засобах масової інформації і надіслані відповідним радам, місцевим органам виконавчої влади, органам державної екологічної експертизи, іншим зацікавленим органам і особам та замовникам об'єктів екологічної експертизи, стосовно яких вона проводилася.

Висновки громадської екологічної експертизи можуть враховуватися при проведенні державної екологічної експертизи, а також органами, що приймають рішення про реалізацію об'єкта експертизи.

Тема 9. Оцінка впливу на навколишнє природне середовище (ОВНС)

1. Поняття про ОВНС.
2. Вимоги до складу документації, що подається на екологічну експертизу.

1. Оцінка впливу на навколишнє середовище (ОВНС) - це визначення масштабів і рівнів впливів проекрованої діяльності на навколишнє середовище, заходів щодо запобігання або зменшення цих впливів, прийнятності проектних рішень з екологічного погляду. ОВНС спрямована на виявлення й прогнозування очікуваного впливу на навколишнє середовище, здоров'я та добробут людей із боку господарської та іншої діяльності.

Метою ОВНС є визначення доцільності і прийнятності планованої діяльності і обґрунтування економічних, технічних, організаційних, санітарних, державно-правових та інших заходів щодо забезпечення безпеки навколишнього середовища.

Основними завданнями ОВНС є:

- загальна характеристика існуючого стану території району і майданчика (траси) будівництва або їх варіантів, де планується здійснити плановану діяльність;
- розгляд і оцінка екологічних, соціальних і техногенних факторів, санітарно-епідемічної ситуації конкурентно-можливих альтернатив (у тому числі технологічних і територіальних) планованої діяльності та обґрунтування переваг обраної альтернативи та варіанта розміщення;
- визначення переліку можливих екологічно небезпечних впливів (далі - впливів) і зон впливів планованої діяльності на навколишнє середовище за варіантами розміщення (якщо рекомендується подальший розгляд декількох);
- визначення масштабів та рівнів впливів планованої діяльності на навколишнє середовище;
- прогноз змін стану навколишнього середовища відповідно до переліку впливів;
- визначення комплексу заходів щодо попередження або обмеження небезпечних впливів планованої діяльності на навколишнє середовище, необхідних для дотримання вимог природоохоронного та санітарного законодавств і інших законодавчих та нормативних документів, які стосуються безпеки навколишнього середовища; визначення прийнятності очікуваних залишкових впливів на навколишнє середовище, що можуть бути за умови реалізації всіх передбачених заходів;
- складання Заяви про екологічні наслідки планованої діяльності.

Структура і склад розділу ОВНС

Розділ ОВНС повинен містити такі підрозділи:

- I – підстави для проведення ОВНС;
- II – фізико-географічні особливості району і майданчика (траси) будівництва об'єкта проектування;

- III – загальна характеристика об'єкта проектування;
- IV – оцінка впливів планованої діяльності на навколишнє природне середовище;
- V – оцінка впливів планованої діяльності на навколишнє соціальне середовище;
- VI – оцінка впливів планованої діяльності на навколишнє техногенне середовище;
- VII – комплексні заходи щодо забезпечення нормативного стану навколишнього середовища і його безпеки;
- VIII – оцінка впливів на навколишнє середовище під час будівництва;
- IX – Заява про екологічні наслідки діяльності.

I Підстави для проведення ОВНС

Матеріали ОВНС розробляються на підставі інженерно-екологічних, санітарно-гігієнічних, інженерно-технічних вишукувань і досліджень на базі сучасних методик і технічних засобів.

Вихідними даними для виконання ОВНС є усі наявні фондові дані, що характеризують стан навколишнього середовища на досліджуваній території, дані моніторингу, результати інженерно-технічних і інших вишукувань минулих років, картографічні матеріали та інша інформація.

До складу матеріалів підрозділу включають:

- відомості про документи, що є підставою для розроблення матеріалів ОВНС у складі інвестиційної програми чи проекту будівництва;
- перелік джерел потенційного впливу планованої діяльності на навколишнє середовище з урахуванням її альтернативних варіантів;
- стислу характеристику видів впливів планованої діяльності на навколишнє середовище та їх перелік, визначений у "Заяві про наміри" або на інших етапах виконання ОВНС;
- перелік екологічних, санітарно-епідеміологічних, протипожежних і містобудівних обмежень;
- дані щодо ставлення громадськості та інших зацікавлених сторін до планованої діяльності і пов'язаних з нею проблем, що вимагають вирішення;
- перелік використаних нормативно-методичних документів;
- опис методів прогнозування динаміки показників навколишнього середовища і обґрунтування розрахункових періодів прогнозу;
- дані про структурні підрозділи виконавця та перелік субпідрядних організацій і фахівців, котрі виконували ОВНС (якщо не наводилися у вступі);
- перелік та стислий аналіз попередніх погоджень і експертиз, включаючи і громадську експертизу (якщо вона проводилась);
- перелік джерел інформації, використаних при розробленні матеріалів ОВНС.

II Фізико-географічні особливості району і майданчика (траси) розміщення об'єкта проектування

Підрозділ має містити:

- стислий опис фізико-географічних умов, рельєфу місцевості;

- дані про наявність об'єктів природно-заповідного фонду;
- узагальнену характеристику флори і фауни в обсязі, необхідному для екологічних, санітарно-епідеміологічних, соціальних і економічних оцінок на регіональному і місцевому рівнях;
- характеристику розподілу всіх негативних факторів у зоні впливів планованої діяльності;
- відповідні картографічні матеріали, ситуаційні схеми та ін.

III Загальна характеристика об'єкта проектування

До складу матеріалів підрозділу включаються:

- загальна характеристика планованої діяльності та її альтернативи;
- відповідність планованої діяльності містобудівній документації;
- наявність позитивних екологічних, санітарно-епідеміологічних, соціальних і економічних аспектів реалізації планованої діяльності.

Характеристика планованої діяльності містить:

- розгляд варіантів розміщення планованої діяльності (у тому числі альтернативи відмови від діяльності), а також варіантів технологічних процесів, якщо вони передбачаються завданням на проектування;
- дані про розміри будівельних майданчиків, площі зайнятих земельних угідь;
- коротку характеристику виробництва, класи його небезпеки і продукції, що виробляється;
- дані про сировинні, земельні, водні, енергетичні та інші використовувані ресурси;
- опис технологічного процесу планованої діяльності з зазначенням усіх чинників впливу на навколишнє середовище і технічних рішень, спрямованих на усунення чи зменшення шкідливих викидів, скидів, витоків, випромінювань у навколишнє середовище, у порівнянні з найкращими вітчизняними і закордонними аналогами;
- опис інженерних мереж і комунікацій, схем збору, очищення і видалення шкідливих речовин;
- проектні дані про розрахункові обсяги усіх видів газоподібних, рідких, твердих відходів виробництва і твердих побутових відходів, а також проектні рішення щодо екологічної та санітарної безпеки утилізації чи деструкції як на об'єкті, що проектується, так і при передачі їх на інші підприємства для подальшого використання та обробки;
- оцінку можливості виникнення та розвитку аварійних ситуацій;
- перелік і характеристику потенційних джерел впливу на навколишнє середовище;
- перелік потенційних об'єктів впливів і можливі межі зони впливу на періоди будівництва та експлуатації об'єкта планованої діяльності.

Джерела впливів на навколишнє середовище вказуються на генплані та ситуаційних схемах.

2. Матеріали ОВНС надаються у складі проектної документації уповноваженим державним органам для експертної оцінки і повинні всебічно характеризувати результати оцінки впливів на природне, соціальне, включаючи життєдіяльність населення, і техногенне середовище (далі – навколишнє середовище) та обґрунтовувати допустимість планованої діяльності.

При розробленні матеріалів ОВНС необхідно керуватися:

- вимогами чинного законодавства;
- чинними державними будівельними, санітарними та протипожежними нормами;
- місцевими екологічними умовами й обмеженнями;
- *ДСТУ ISO 14001:2006 Системи екологічного керування*. Вимоги та настанови щодо застосування.

Цей стандарт вимагає від організації:

- розробити прийнятну екологічну політику;
- визначити екологічні аспекти видів діяльності для того щоб виявити значні впливи на довкілля;
- визначити правові вимоги які організація зобов'язується виконувати;
- визначити пріоритети і встановити відповідні екологічні цілі та завдання;
- розробити схему та програму запровадження політики досягнення цілей і виконання завдань;
- сприяти плануванню, контролюванню, моніторингу, запобіжним та коригувальним діям, аудиту та аналізуванню діяльності для забезпечення дотримання екологічної політики;
- бути спроможною пристосовуватися до обставин що змінюються.

Виконання ОВНС та підготовка її матеріалів, а також виконання окремих розділів на засадах субпідряду доручається організаціям, які мають відповідну ліцензію.

Вартість робіт з ОВНС проводиться у зведеному кошторисі окремим рядком.

Порядок виконання та підготовки матеріалів ОВНС повинен відповідати загальній технологічній схемі інвестиційного процесу будівництва:

- замовник визначає виконавця ОВНС;
- замовник і виконавець ОВНС складають, погоджують і публікують Заяву про наміри, із зазначенням переліку очікуваних впливів планованої діяльності;
- проводять збір і систематизацію наявних матеріалів про стан навколишнього середовища, середовища життєдіяльності населення і господарської діяльності відповідно до переліку впливів;
- складають завдання на розроблення матеріалів ОВНС, з обґрунтуванням обсягів робіт залежно від небезпеки для навколишнього середовища планованої діяльності, її альтернативи (у тому числі відмови від зазначеної діяльності), варіантів розміщення і стану навколишнього середовища;

- виконавець ОВНС виконує роботи відповідно до завдання на розроблення матеріалів ОВНС і за результатами цих робіт готує разом із замовником Заяву про екологічні наслідки діяльності;
- при виконанні ОВНС для видів діяльності й об'єктів, замовник або, за його дорученням, виконавець ОВНС через органи місцевої влади інформує населення про плановану діяльність, визначає місце і порядок проведення громадських слухань, відкритих засідань, збирає звернення громадян, здійснює розгляд та врахування зауважень і пропозицій;
- замовник чи, за його дорученням, генпроектувальник подають матеріали ОВНС у складі проектної документації на узгодження і комплексну державну експертизу відповідно до чинного законодавства.

Для видів діяльності й об'єктів, що становлять підвищену екологічну небезпеку, розроблення матеріалів ОВНС виконується в повному обсязі.

Для інших видів діяльності та об'єктів, матеріали ОВНС розробляються у скороченому обсязі, який визначається замовником і генпроектувальником у кожному конкретному випадку при складанні Заяви про наміри, за узгодженням з місцевими органами влади та Державної санітарно-епідеміологічної служби.

На основі висновків остаточного звіту ОВНС замовник і виконавець ОВНС складають текст Заяви про екологічні наслідки планованої діяльності і забезпечують її розповсюдження через засоби масової інформації.

Остаточний звіт ОВНС, з урахуванням громадських інтересів, у складі проектної документації подається замовником або генпроектувальником на узгодження і проходження державних експертиз.

Врахування громадських інтересів здійснюється відповідно до Закону України *Про регулювання містобудівної діяльності*.

При цьому замовник планованої діяльності забезпечує:

- інформування в установленому порядку населення про проведення обговорення планованої діяльності;
- громадське обговорення проекту (широта обговорення повинна визначатися масштабами очікуваних впливів);
- надання проектних матеріалів представникам громадськості відповідно до Заяви про наміри.

Матеріали врахування громадських інтересів повинні містити:

- відомості про опублікування в засобах масової інформації Заяви про наміри і проведення громадських обговорень;
- письмові та інші документи звернень громадян;
- перелік матеріалів, представлених з боку замовника і виконавця ОВНС на розгляд місцевого населення та громадських організацій, перелік питань і зауважень громадян, обґрунтовані відповіді;

- узагальнені рішення про враховану частину громадських пропозицій та обґрунтування, що стосуються неврахованої їх частини;
- рішення громадської експертизи (якщо вона проводилась).

Коригування матеріалів ОВНС за результатами громадського обговорення здійснюється за рішенням замовника і генпроектувальника. Мотиви неврахування тих чи інших рішень, за необхідності, передаються зацікавленій громадськості.

За наявності впливів планованої діяльності на території сусідніх держав ОВНС її виконують з урахуванням вимог *Конвенції про оцінку впливу на навколишнє середовище у транскордонному контексті*, ратифікованої Україною 19 березня 1999 року.

Конвенцією визначено, що значний шкідливий транскордонний вплив можуть чинити такі види діяльності, як нафтоочисні заводи, теплові електростанції та інші установки для спалювання тепловою потужністю 300 мегават або більше, установки, які призначені виключно для виробництва або збагачення ядерного палива, великі установки для доменного та мартенівського виробництв, хімічні комбінати, будівництво автомагістралей, торгові порти, великі греблі та водосховища, видобування вуглеводнів на континентальному шельфі, вируб лісів на великих площах.

Для визначення критеріїв, які допомагають встановити значний шкідливий вплив застосовуються такі принципи:

- масштаби яких є більшими для цього типу діяльності;
- заплановані види діяльності, які здійснюються в особливо чутливих або важливих з екологічної точки зору районах;
- заплановані види діяльності, які мають особливо складний та потенційно шкідливий вплив.

Згідно з Конвенцією Сторони, які можуть чинити значний шкідливий транскордонний вплив:

- а) вживають заходів по запобіганню значному шкідливому транскордонному впливу як результату запланованої діяльності, а також по його зменшенню та контролю за ним;
- в) оцінку впливу на навколишнє середовище проводять до прийняття рішення про санкціонування або здійснення запланованого виду діяльності;
- д) надають громадськості у районах, які, ймовірно, будуть зачеплені, можливість брати участь у відповідних процедурах оцінки впливу запланованої діяльності на навколишнє середовище.

Згідно з Конвенцією, Документація з оцінки впливу на навколишнє середовище, містить:

- опис запланованої діяльності та її цілі;

- опис, при необхідності, розумних альтернатив (наприклад, географічного або технологічного характеру) запланованої діяльності, у тому числі варіанту відмови від діяльності;
- опис тих елементів навколишнього середовища, які, ймовірно, будуть суттєво зачеплені запланованою діяльністю або її альтернативними варіантами;
- опис можливих видів впливу на навколишнє середовище запланованої діяльності та її альтернативних варіантів і оцінка масштабів впливу;
- опис запобіжних заходів, спрямованих на те, щоб звести до мінімуму шкідливий вплив на навколишнє середовище;
- конкретне зазначення заходів прогнозування та вихідних положень, які лежать в їхній основі, а також відповідні дані про навколишнє середовище, які використовуються;
- опис прогалин у знаннях та невизначеностей, які були виявлені при підготовці потрібної інформації;
- при необхідності, короткий зміст програм моніторингу та управління, усіх планів післяпроектного аналізу; резюме нетехнічного характеру, при необхідності, з використанням візуальних засобів подання матеріалів.

При складанні акта вибору і проекту відведення земельної ділянки для розміщення об'єкта проектування, а також у випадках зменшення нормативної санітарно-захисної зони матеріали ОВНС подаються в обсязі, достатньому для обґрунтування висновків при погодженні місця розташування об'єкта органами державного нагляду, а також визначення обмежень під час використання ділянки.

Звітні матеріали з ОВНС повинні за своїм складом і змістом бути достатні для того, щоб характеризувати:

- дотримання вимог нормативно-правових документів органів державної влади;
- дотримання положень чинних природоохоронного, санітарного і містобудівного законодавств;
- відповідність вимогам чинних нормативних документів (ДБН, ВБН, РБН, національних стандартів) у частині регламентації ними питань, пов'язаних з природоохоронними проблемами, використанням природних ресурсів, а також проблемами забезпечення безпечних умов життєдіяльності людини та експлуатаційної надійності техногенних об'єктів;
- неперевищення впливів на навколишнє середовище щодо показників, нормованих і лімітованих на момент проектування об'єкта (ГДК, ліміти та ін.);
- виникнення у навколишньому середовищі небезпечних ендегенних і екзогенних геологічних процесів та інших явищ (забруднення, заростання водоймищ тощо);
- дотримання екологічних, санітарно-епідеміологічних, інженерно-технічних і місцевих функціонально-планувальних обмежень

Тема 10. Характеристика учасників екологічної експертизи.

1. Статус експерта екологічної експертизи.
2. Права та обов'язки замовників екологічної експертизи

1. Експертом екологічної експертизи може бути спеціаліст, який має вищу освіту, відповідну спеціальність, кваліфікацію і професійні знання, володіє навичками аналізу експертної інформації і методикою еколога-експертної оцінки, а також має практичний досвід у відповідній галузі не менше трьох років.

Експерт державної екологічної експертизи має право:

- одержувати на свою вимогу відомості та матеріали, необхідні для проведення екологічної експертизи;
- ставити питання про відхилення поданих на екологічну експертизу матеріалів, які не відповідають вимогам природоохоронного законодавства, екологічним стандартам і нормативам та врахування яких потребує додаткових досліджень, пошукових робіт чи виділення додаткових капіталовкладень;
- вносити пропозиції про залучення до проведення екологічної експертизи висококваліфікованих спеціалістів, науковців, створення належної матеріально-технічної та інформаційної бази;
- на викладення особистої думки щодо висновків проведеної екологічної експертизи.

Експерт екологічної експертизи зобов'язаний:

- дотримувати встановлених строків та порядку здійснення екологічної експертизи, норм і вимог законодавства про охорону навколишнього природного середовища, раціональне використання і відтворення природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки;
- забезпечувати всебічне, комплексне, об'єктивне, якісне і ефективне проведення екологічної експертизи;
- своєчасно готувати обґрунтовані та об'єктивні висновки;
- обґрунтовувати пропозиції про повернення документації на об'єкти екологічної експертизи на доопрацювання;
- вносити відповідні пропозиції щодо вдосконалення форм і методів проведення екологічної експертизи;
- заявляти самовідвід за наявності особистої заінтересованості щодо конкретного об'єкта екологічної експертизи.

Незалежність експерта екологічної експертизи забезпечується:

- проведенням екологічної експертизи у встановленому законодавством порядку;
- виконанням еколога-експертних функцій відповідно до вимог законодавства незалежно від розпоряджень посадових осіб державних органів, об'єднань громадян та інших формувань;

- свободою вибору форм і методів еколого-експертного аналізу і оцінки та викладення особистої думки з питань проведеного аналізу;
- заборонаю втручатися будь-кому в проведення екологічної експертизи, за винятком випадків порушення експертом вимог законодавства;
- захистом порушених прав експерта у встановленому законодавством порядку.

2. *Замовники екологічної експертизи мають право:*

- порушувати відповідні клопотання та одержувати консультації;
- надавати суб'єктам екологічної експертизи письмові чи усні пояснення, зауваження, пропозиції щодо об'єктів екологічної експертизи чи з окремих їх рішень та обґрунтувань;
- знайомитися з висновками екологічної експертизи;
- клопотати про проведення додаткової екологічної експертизи;
- одержувати інформацію про хід проведення екологічної експертизи.

Замовники екологічної експертизи зобов'язані:

- подавати на екологічну експертизу необхідні матеріали на об'єкти екологічної експертизи і висновки щодо попередньої оцінки їх впливу на навколишнє природне середовище;
- сприяти суб'єктам екологічної експертизи в об'єктивному і комплексному розгляді об'єктів екологічної експертизи та їх науково обґрунтованій оцінці;
- надавати суб'єктам екологічної експертизи необхідні додаткові відомості та матеріали;
- своєчасно вносити до документації на об'єкти екологічної експертизи необхідні корективи і зміни, що не потребують конструктивних досліджень і розрахунків, оплачувати виконані еколого-експертні роботи згідно з договорами;
- виконувати вимоги висновків екологічної експертизи.

Тема 11. Фінансування екологічної експертизи

1. Фінансування державної екологічної експертизи.
2. Фінансування спеціальних екологічних експертиз.
3. Фінансування громадської екологічної експертизи.

1. Фінансування державної екологічної експертизи здійснюється її замовником.

Державні екологічні експертизи об'єктів, що реалізуються за рахунок державних капіталовкладень, фінансуються за рахунок державного бюджету. Фінансування державної екологічної експертизи екологічних ситуацій та екологічно небезпечних діючих об'єктів і комплексів, що проводиться за рішенням Кабінету Міністрів України, місцевих виконавчих комітетів сільських, селищних, міських рад, здійснюється відповідно за рахунок коштів державного бюджету, місцевих бюджетів, а також відповідних фондів охорони навколишнього природного середовища.

Кошти на проведення державної екологічної експертизи об'єктів, які фінансуються за рахунок її замовників чи державних капіталовкладень, виділяються в межах лімітів проектно-кошторисної документації згідно з нормативами, що встановлюються Кабінетом Міністрів України.

Нормативи витрат на проведення державної екологічної експертизи затверджені постановою Кабінету Міністрів України від 13 червня 1996 р. № 644.

Витрати на проведення державної екологічної експертизи встановлені у відсотках до вартості розроблення інвестиційної документації:

- екологічні програми, передпроектна документація – 1,62 – 3,50 %;
- проектів – 0,5 – 2,0 %;
- робочих проектів – 0,2 – 0,8 %.

2. Замовники інших екологічних експертиз, особи, зацікавлені в проведенні додаткових експертиз, а також підприємства, установи та організації, що експлуатують екологічно небезпечні об'єкти, які негативно впливають на стан навколишнього природного середовища і здоров'я людей, проводять екологічні експертизи за свій рахунок згідно з договорами.

3. Фінансування громадської екологічної експертизи здійснюється за рахунок коштів об'єднань громадян, громадських природоохоронних та інших фондів, а також цільових добровільних грошових внесків громадян, підприємств, установ і організацій.

Тема 12. Відповідальність за порушення законодавства про екологічну експертизу.

1. Юридична відповідальність за порушення законодавства при проведенні екологічної експертизи.
2. Види відповідальності за правопорушення в системі екологічної експертизи.

1. Правопорушеннями в галузі екологічної експертизи є:

- порушення встановленого законодавством порядку проведення екологічної експертизи;
- надання свідомо неправдивих відомостей про екологічні наслідки діяльності об'єкта екологічної експертизи;
- надання дозволів на спеціальне природокористування; фінансування та реалізація проектів і програм чи діяльності, які можуть негативно впливати на стан навколишнього природного середовища без позитивного висновку екологічної експертизи;
- здійснення екологічної експертизи неправоздатними підприємствами, установами, організаціями, об'єднаннями громадян та іншими формуваннями;
- недотримання під час реалізації об'єкта експертизи вимог щодо охорони навколишнього природного середовища, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки відповідно до висновку державної екологічної експертизи;
- незаконне втручання будь-кого у проведення екологічної експертизи;
- ухилення від надання на законну вимогу державних еколого-експертних органів і формувань необхідних відомостей і матеріалів;
- підготовка свідомо неправдивого висновку державної екологічної експертизи.

Особи, винні в порушенні законодавства в галузі екологічної експертизи, притягаються відповідно до дисциплінарної, адміністративної, цивільної чи кримінальної відповідальності.

Тема 13. Екологічний паспорт

1. Поняття про екологічний паспорт.
2. Структура екологічного паспорта підприємства
3. Зміст екологічного паспорта підприємства

1. Екологічний паспорт об'єкта — це комплексний документ, що містить у собі характеристику взаємовідносин будь-якого об'єкта (підприємства, ферми, підстанції, навчального закладу) з навколишнім природним середовищем. У ньому є загальні відомості про об'єкт, використовувану сировину (її вид, обсяги, екологічність), споживану енергію, займану площу, кількість працівників, про технологічні схеми виробництва (роботи), види продукції, про схеми природоохорони (очистка викидів і скидів забруднювальних речовин), про зберігання відходів (їхню токсичність, кількість, утилізацію) тощо.

Екологічний паспорт міста (області, регіону) - аналітичний збірник у якому наведені статистичні та узагальнені дані про стан навколишнього природного середовища по його складових: атмосферне повітря, водні, земельні, лісові ресурси, надра, тваринний і рослинний світ, а також природно-заповідний фонд, стан поводження з відходами, ядерна та радіаційна безпека. Користуючись збірником можна отримати інформацію щодо державного екологічного контролю, міжнародного співробітництва в сфері охорони довкілля, переліку природоохоронних заходів, що здійснювались в поточному та минулому роках, та переліку регіональних громадських природоохоронних організацій. Визначено найважливіші екологічні проблеми області, які потребують вирішення.

З метою визначення впливу підприємств на навколишнє середовище і контролю за дотриманням природоохоронних норм і правил у процесі господарської діяльності розробляється екологічний паспорт.

Екологічний паспорт промислового підприємства — це нормативно-технічний документ, у якому міститься інформація про використання природних ресурсів і визначається вплив виробництва на навколишнє середовище.

Екологічний паспорт підприємства – це комплексний документ, у якому наведено характеристику взаємовідносин підприємства з природним середовищем. Він включає загальні зведення про виробництво, площу, кількість споживаної енергії, води, повітря, кількість працюючих, використовувану сировину, опис технічних схем виготовлення основних видів продукції, схеми очищення стічних вод і викидів газоповітряних сумішей, їхньої характеристики після очищення, дані про тверді та інші відходи, а також зведення про наявність у країні й у світі технологій, що забезпечують досягнення найкращих питомих показників по охороні природи.

Екологічний паспорт розробляє підприємство за рахунок власних коштів, затверджує його керівник підприємства. Керівник підприємства, який затверджує Паспорт, несе персональну відповідальність за правильність складення Паспорта, достовірність даних, що в ньому містяться.

Основою для розробки екологічного паспорта є основні показники виробництва, проекти розрахунків, норми, дозвіл на природокористування, паспорти газо- і водовідчисних споруд і установок по утилізації і використанню відходів, форми державної статистичної звітності й інші нормативні і нормативно-технічні документи.

Екологічний паспорт не заміняє і не скасовує діючі форми і види державної звітності.

Для діючих і проєктованих підприємств складають екологічний паспорт за станом на момент оформлення і доповнюють (коректують) його при зміні технології виробництва, заміні устаткування і т. п. протягом місяця з дня змін, зберігають на підприємстві й у територіальному органі Мінекології.

Заповнення усіх форм екологічного паспорта обов'язково. Допускається включати додаткову інформацію по заповненню паспорта відповідно до вимог територіальних органів Мінекології чи за узгодженням з ними.

Гриф екологічного паспорта визначається керівництвом підприємства у встановленому порядку.

Паспорт складається на основі: проєктної, технологічної документації підприємства, затверджених та узгоджених показників діяльності підприємства, дозволів на природо-, земле- та водокористування, затверджених лімітів на природокористування; даних державної статистичної звітності, інвентаризаційного реєстру об'єктів, паспортів споруд, приладів, обладнання, відомостей Держкомводгоспу України, Держкомгеології України, Держкомгідромету України. Узгоджений з органами місцевого самоврядування і природоохоронними органами, екологічний паспорт підлягає реєстрації.

2. Екологічний паспорт складається з двох частин: перша містить характеристику виробництва, а друга частина паспорта містить перелік планованих заходів, спрямованих на зниження навантаження на навколишнє середовище з зазначенням конкретних термінів їхнього виконання, об'ємів витрат, питомих і загальних об'ємів викидів шкідливих речовин до і після впровадження кожного заходу).

Екологічний паспорт складається з двох частин: перша містить характеристику виробництва, а друга — природоохоронні заходи, спрямовані на зменшення чи усунення негативного впливу на довкілля.

У першій частині паспорта зазначають:
-назву об'єкта і його продукцію;

- місце розташування (наявність поблизу інших об'єктів, житлових будинків, автомагістралей, лікувальних і навчальних закладів тощо) ;
- обсяги використання земель (територія об'єкта й відвали відходів), води, енергії, сировини;
- технологічні схеми виробництва основної продукції (дані про небезпечні речовини й процеси, наявність альтернативних технологій) ;
- обсяги газоподібних викидів та стічних вод, їхню температуру;
- хімічний склад, очищення, складування відходів та умови їх зберігання;
- санітарну зону об'єкта.

У другій частині вказують природоохоронні заходи, їхню вартість, терміни здійснення, ефективність (впровадження екологічніших технологій, утилізація відходів тощо).

Екологічні паспорти допомагають детально й диференційовано проаналізувати причини змін стану довкілля через вплив конкретного підприємства й порівняти його з іншими в світі, які мають кращі природоохоронні показники. Паспорт передбачає оцінку технологій, повноту використання сировини, палива й схем очищення, загальну економічну оцінку збитків і деталізацію її за окремими видами продукції.

При аналізі впливу виробництва на довкілля необхідно звернути увагу на:

- екологічність продукції, що випускається;
- вплив на водні ресурси (обсяги використання, обсяги стоків, характер забруднень, концентрації токсикантів, ступінь очищення) ;
- вплив на повітряні ресурси (обсяги забору повітря, кількість викидів у атмосферу, типи шкідливих речовин, ступінь очищення тощо) ;
- вплив на матеріальні ресурси й відходи виробництва (обсяги утилізації речовин із стічних вод та газів, кількість твердих відходів – утилізованих і таких, що вимагають поховання, ступінь вилучення з сировини основного компонента) ;
- вплив на земельні ресурси (вилучені площі землі, обсяг продукції підприємства, віднесений до 1 га землі, співвідношення основних і допоміжних площ підприємства, виробнича площа на одного робітника, площа комунікацій, під'їзних шляхів, каналізації, водопостачання, енергопостачання, площа землі під житлом і культурно-побутовими об'єктами, площа під санітарно-захисною зоною, площа рекультивованих земель).

3. Зміст екологічного паспорта повинен відбивати такі принципові моменти:

- перехід від вивчення наслідків (стану навколишнього середовища) до детального диференційованого вивчення причин (ситуації по кожному об'єкту і групах родинних підприємств) ;

- перехід від розгляду загального об'єму викидів до питомих показників, віднесених до одиниці виробленої продукції, яка порівнюється з найкращими світовими показниками.

В екологічному паспорті підприємства відбиті його економічні, технологічні характеристики, питання використання природних ресурсів і впливу на навколишнє середовище.

Коротка природнокліматична характеристика району розташування підприємства включає:

- характеристику кліматичних умов;
- характеристику стану повітряного басейну, включаючи фонові концентрації в атмосфері;
- характеристику джерел водозабору і приймачів стічних вод, фоновий хімічний склад вод водяних об'єктів.

Природнокліматична характеристика складається на основі даних Державних кадастрів і щорічників якості атмосферного повітря і поверхневих вод суші, а також базової інформації про відповідну біогеохімічну провінцію.

Коротку характеристику виробництва, відомості про продукцію ілюструють балансовою схемою матеріальних потоків, що дозволяє оцінити потенційні джерела втрат, неповного використання сировини і забруднення навколишнього середовища.

В опис характеру використання земельних ресурсів поряд із землями, відведеними під будинки і споруди, неодмінно включають земельний відвід під сховища відходів, нагромаджувачі стічних вод, а також розмір санітарно-захисної зони й озелених ділянок.

Характеристика сировини, використовуваних матеріальних і енергетичних ресурсів включає відомості про хімічний склад сировини й енергоресурсів і їхній витраті – річному і на одиницю виробленої продукції, що дозволяє оцінити енерго- і матеріалоемність виробництва.

Характеристика викидів в атмосферу відбиває склад, якісний і кількісний зміст забруднюючих атмосферу речовин, що містяться у викидах підприємства.

Окремо у вигляді довідки з указівкою часу, обсягів і складу наводять дані про залпові викиди в атмосферу забруднюючих речовин. Цей розділ являє собою базу даних для розрахунку величини збитку від забруднення атмосфери і платежів за нормативні, наднормативні і залпові викиди. Крім того, інформація роздягнула враховується при розробці локальних програм оперативного моніторингу атмосферного повітря.

Характеристика водоспоживання, водовідведення, стану водовідчисних споруд відбиває обсяги, питомі нормативи, склад, якісні і кількісні характеристики змісту забруднюючих речовин у стічних водах підприємства. Окремо у вигляді довідки з указівкою часу, обсягів і складу наводять дані про

залпові й аварійні скидання (зливах) забруднюючих речовин, у тому числі в ґрунт, водяні об'єкти, каналізаційні мережі, на очисні споруди, відстійники, окремі ємності і т. п. На підставі даних цього розділу розраховують величини збитку від забруднення гідросфери і платежів за скидання стічних вод.

Характеристику відходів, перелік полігонів і нагромаджувачів, призначених для поховання (складування), приводять з урахуванням даних про технологічний процес, у якому утворюються відходи, їх фізико-хімічних параметрів, класі небезпеки, знешкодження і використанні на підприємстві.

Окремо у вигляді довідки з указівкою часу, обсягу, складу і місця наводяться дані про позапланові й аварійні випадки скидання в ґрунт, у водяні об'єкти, вивозу, поховання (складування) забруднюючих речовин.

Відомості про рекультивацію порушених земель із указівкою цілей рекультивації приводяться в окремому додатку.

Відомості про транспорт, з описом внутрішньозаводського транспорту, приводять з урахуванням характеристики пересувних засобів, середньорічного пробігу, питомих і річних викидів (включаючи СО, оксиди азоту, вуглеводні, пари палива, тетраетилсвинець, поліциклічні вуглеводні, сажу).

Оцінка впливу на навколишнє середовище здійснюється підприємством на підставі діючих нормативно-технічних документів.

Відомості про еколого-економічну діяльність підприємства включають дані про витрати на природоохоронні заходи, їх ефективності і ґрунтуються на діючих методах оцінки.

Дані про платежі підприємства за забруднення навколишнього середовища, порядок визначення і застосування нормативів плати за викиди (скидання) приводять у спеціальному розділі.

Складання екологічного паспорта вимагає проведення інвентаризації джерел впливу на навколишнє середовище на території підприємства. На підставі обліку джерел розробляються заходи контролю і поетапного зниження впливу.

Інвентаризація шкідливих впливів, викидів, стоків, твердих побутових відходів (ТПВ) – перший і обов'язковий етап екологічної паспортизації об'єктів. Це означає перехід від розгляду окремих екологічних ситуацій до системного аналізу проблеми в цілому.

Доведення технології будівництва й експлуатації кожного об'єкта до світового рівня дозволить вирішити задачі зниження витрат матеріалів, енергії і трудових витрат, підвищення якості продукції і різко знизити антропогенний вплив виробництва на навколишнє середовище (зменшити викиди забруднюючих речовин у воду й атмосферу, запобігти деструкції ландшафтів, скоротити площу відчужуваних земель і т. д.).

В Україні по багатьох шкідливих викидах норми гранично допустимих концентрацій (ГДК) більш жорсткі, ніж в інших країнах. Але, на жаль, домогтися

виконання цих норм можна не тільки за допомогою удосконалювання технології виробництва й очищення викидів, але і більш простим шляхом, наприклад розбавляючи стоки чистою водою до потрібних значень концентрації забруднюючих речовин.

При переході до питомих показників вимоги, запропоновані до екологічної чистоти виробничих процесів, набувають нового кількісного змісту.

Основні параметри, що характеризують стан навколишнього середовища й обмежують його забруднення відходами виробництва, – це гранично допустимі концентрації деяких шкідливих речовин (ГДК) у повітрі робочої зони, атмосферному повітрі, поверхневих водах навколишніх водойм і ґрунтах. Приводити всі діючі норми ГДК нема рації, тому що вони є в спеціальній довідковій літературі по охороні навколишнього середовища.

Переліки ГДК постійно розширюються, що зв'язано з появою нових технологій, матеріалів, а також із новими даними медико-біологічних досліджень, що розкривають невідомі шкідливі впливи на живі організми речовин, які раніше вважалися нешкідливими. У ґрунтах навколишньої зони, де паспортизуються об'єкти, повинні контролюватися ті ж шкідливі речовини, що визначаються у викидах і скидах, тому що вони потрапляють у ґрунти і підґрунтя, а через них у рослини і тварини, осідаючи з атмосфери з осадами і з водойм, у які надходять після очищення стічні води.

Контроль вмісту шкідливих речовин у викидах в атмосферу, стоках у поверхневі водойми або на рельєф, а також тих, що потрапляють на ґрунт у вигляді осаду, інфільтрату, у твердих відходах виробничої діяльності і побутових – це функція служб екологічного контролю. Однак для заповнення й оформлення екологічного паспорта цього недостатньо. Необхідно врахувати фонові характеристики навколишнього середовища, кліматичні чинники, «позаштатні» ситуації і за допомогою розрахунків зіставити всі ці чинники й оцінити сумарні впливи на навколишнє середовище.

Екологічна паспортизація – важливий етап екологізації суспільства.

Екологічний паспорт складається з таких розділів: загальні відомості про підприємство; природно-кліматична характеристика району розташування підприємства; відомості про технологію виробництва, схеми руху матеріалів, характеристика сировини, матеріальних та енергетичних ресурсів; характеристика земельних ресурсів і ділянки, на якій розташоване підприємство; характеристика викидів в атмосферу; характеристика водоспоживання і водо-відведення; характеристика відходів виробництва, рекультивації порушених земель, транспорту підприємства; характеристика екологічної діяльності підприємства, в тому числі витрати на природоохоронні заходи, платежі за викиди і скиди забруднюючих речовин, за використання природних ресурсів, розміщення відходів виробництва.

Основні розділи екологічного паспорта такі: забрудненість господарства радіонуклідами; забрудненість важкими металами; забруднення пестицидами; нітратне забруднення, якість сільськогосподарської продукції; умови для ведення біологічного землеробства; заходи щодо зменшення надходження забруднювачів з ґрунту в рослини; заходи зі зменшення забруднення продукції тваринництва; висновки..

При характеристиці забрудненості господарства радіонуклідами в усіх полях сівозмін проводять аналізи на вміст та інтенсивність радіонуклідів у ґрунті.

У кінці розділу роблять висновок про вміст радіонуклідів і його відповідність природним показникам для даного типу ґрунту.

У розділі «Забрудненість важкими металами» наведено результати аналізів по вмісту в ґрунті і рослинах ртуті, свинцю, кадмію, цинку, міді та деяких інших важких металів. Аналіз вмісту цих елементів проводять з урахуванням показників їх гранично допустимого вмісту в ґрунті та рослинах.

Аналіз матеріалу розділу «Забрудненість пестицидами» проводять на основі даних із визначення залишкових кількостей пестицидів у ґрунтах і врожаю основних сільськогосподарських культур.

У розділі «Якість сільськогосподарської продукції» розглядають матеріали аналізів із забруднення радіонуклідами, важкими металами і пестицидами продукції, яка виробляється в господарстві.

Розділи про заходи щодо зменшення надходження забруднювачів з ґрунту в рослини і зменшення забруднення продукції тваринництва ґрунтуються на матеріалах, викладених у попередніх розділах даного підручника по кожному з факторів, які забруднюють продукцію сільськогосподарського виробництва.

На закінчення слід відзначити, що нині, за прикладом економічно розвинутих країн, необхідно налагодити виробництво екологічно чистої продукції рослинництва і тваринництва в районах, де є чисті ґрунти і можна її одержувати без засобів активної хімізації та застосування біологічного землеробства.